

בו לורך לבו ביום. ואף דשם איירי לענין שבות גמור והכא לא היו רק שבות דשבות, מ"מ הרי המג"א כ"כ לשיטת בעל העיטור שהחיר שבות גמור לצורך מצוה, וא"כ ה"ה לדין במקום שבות דשבות ולכן נ"ל דלורך אותו יום מותר ביו"ט, אפי' להביאו מרחוק מחוץ לתחום ע"י עכו"ם, אבל לצורך יום אחר לא *.

וה דוקא אם יביאו בודאי, אבל בספק אם יביא כחב כ"ג בשם רש"ל דאסור לשלוח, ועיין בא"ר (אות ג').² וכל זה כלולב עם מיניו, אבל באחריו אם הביאו מחוץ לתחום ל"ע אם יוצא בו, דכבר הוכחתי בס' תרמ"ט ס"ק מ"א דאפי' מה שאינו אסור באכילה רק מדרבנן, מ"מ אינו יוצא בו מדהאריך ליתן טעם בדמאי הואיל אי

בעי מפקיר לנכסיו, וא"כ כיון דלמי שהובא בשבילו אסור² באכילה בו ביום, א"כ באותו יום לא היו שלכם. משא"כ לולב דמקרי שלכם אף שאסור בהנאה, מ"מ לא לכל הנאה נאסר שהרי מקרי שלו לענין לתנו לאחר שמחזיק לו טובה רק לו נאסר, אבל לענין אחריו דבעינן היחר אכילה הרי אסור באכילה בו ביום. אכן לפי מש"כ ס' תרמ"ט ס"ק ע"ז מהא דאחריו של תרומה, דאף מה שאינו ראוי לו לאכילה מ"מ כיון שיכול להאכיל לאחר מקרי לכס, א"כ שפיר יוצא, דהא הכא ג"כ יכול להאכיל לאחרים כמבואר ס' תקט"ו (סעי' ג'). וכן נראה בפ' בשו"ת הרשב"א (סימן תתמ"ז) שממנו הוציא הטור ושו"ע דין זה, שכתב דין זה לענין לולב ואחריו שהובא מחוץ לתחום, וכן הוא במרדכי ובש"ג אף שהטור ושו"ע לא העתיקו רק לולב לבד. וזה הוא רא' למש"כ שם סימן תרמ"ט, ששיטת הרשב"א היא כשיטת רש"י דמה שראוי לאחרים מקרי לכס. אלא שראיתי בש"ג שהעתיק משוואה זו בשם רבינו שמעון בן אברהם והוא רשב"א הזקן בעל החוש, ותימה הוא שכתובה בשו"ת הרשב"א³: (ב) **שהובא בשבילו**. ל"ע אם מותר לשלוח לחבירו, דאין אומרים חטא בשביל שזכה חברך. וג"ל דאם פשע כמה שלא הכין לו לולב קודם יו"ט אסור לשלוח לו, ואם לא פשע מותר עפ"י ש"י (מג"א, שם בא"ר). וכתב במחצית השקל, לפ"ז מה שמחיר המג"א לשלוח שליח ביו"ט להביא לו, אינו רק להביא לו מנכרי אחר, או מישראל שלא ידיעו שהוא לישראל אחר, דאל"כ הרי אסור המשלח לשלוח לו. ולפענ"ד, אפילו יודע המשלח שהוא לישראל אחר שרי במניח לנכרי ליקח מעצמו ואין נותן לו, דבזה אין הוא המשלח ונכרי אדעתא דנפשי' ואדעתא דישאל ששלח אותו קעביר. ואע"ג דהמשלח צריך להקנות ביו"ט ראשון, דאל"כ אין יוצא בו ישראל אחר, מ"מ כיון שכבר הוא ביד הנכרי בדבור שאומר שנותן אותו במתנה, אינו עושה אותו שליח כיון שאין מצוה לנכרי להוליכו: ודע שמה שחילק המג"א בין פשע ללא פשע, הוא ממה שכתבו החו"ם כן שבת (דף ד. ד"ה וי' אומרים לו וכו') ועירובין (דף לב: ד"ה ולא ליעבד וכו'), ע"ש. שלחד תירוץ כחבו שם, שמה שהמירו בגיטין (דף לח:): לשחרר שפחה שנהגו בה מנהג הפקר, היינו משום דרבים נכשלים בה היו כמראה דרבים, ומ"מ אף דחשבינן להו כפשעו. ולפ"ז ל"ע אם לא מותר לשלוח לולב

הרי מטלטל המים דשכשוכן זהו טלטול², כדאמרינן בדבר עגול דנגיעתו זהו טלטולו. ואף שאינו נוגע במים ממש אלא ע"י הלולב, מ"מ טלטול מוקף ע"י דבר אחר, כגון ע"י קנה, שמה טלטול כדמוכח בס' תמ"ו שאסור לטלטל חמץ בשו"ט ע"י קנה, ע"ש * : (ב) **אבל לא תחליף**.

דערה לתקוץ מנא (רש"י סוכה דף מב. ד"ה בשבת מחזירין, בסוף). ואם לא היה קודם יו"ט במים אם שרי לתנו במים לכתחלה ביו"ט, מסופק בכפות תמרים, וכתב דדעת ה"ה⁴ שמהרמ"א (ס' של"ו סעי' י"א) משמע דמותר (וכן נוטה דעת הפמ"ג, משב"ז ס'), אבל הוא כחב שדעתו נוטה לאסור. אכן במ"כ נעלם ממנו שהרי דברי הרמ"א הם

ממהר"ל, ומהר"ל כתב בפ' להחיר בהלכות לולב דו"ל שם, ואם לא נתן הערבה במים קודם יו"ט מותר ליתן שם ביו"ט, עכ"ל. אבל אם יש בהם פרחים כגון ענבים שנפתחים במים, אסור להחיר למים ביו"ט, וכש"כ שלא ליתן לכתחלה למים כמש"כ הכפ"ת שם. אכן זה דוקא אם יש לו כבר מים מוכן, אבל ליתן לכתחילה מים לכלי ביו"ט וליתן לולב שם נלענ"ד שאסור, אף שדעת הפמ"ג נוטה קצת דגם בזה מותר, דודאי שייך בזה טורה לתקן מנא כמו בלשפוף הישנים וליתן לונגים. ואם הי' הלולב כבר במים, אם מותר לערות המים לכלי אחר וליתן הלולב שם, נ"ל דשרי דלא שייך תקון כיון שמחזיר לאותן המים: (ג) **לח ודור**. כתב המרדכי בשם הרא"מ, מנהג כשר וטוב ליתן לולב וערבה במים שלא ייבשו, והביאו הב"י: (ד) **ולקשרה**. ולא כאותן שמוחזין אותה באגד, דכבר קרא חגר על מנהג זה הא"ר (ס' תרנ"א אות ה'), דע"י זה לפעמים נושרין רוב העלין. וגם בלא"ה י"ל דלא מקרי אגד בהלכותו, שאין זה קשר ממש כיון שמכנים ומוציא⁵, לכן יתיר הקשר לגמרי ויחזור ויקשור. וזה דוקא בזה"מ, אבל ביו"ט אסור לעשות כן דאסור לקשור⁶: **תרנ"ה (א) לולב לישראל**. כתב רש"ל בתשובה (ס' ח'), אם יו"ט הראשון בשבת אסור לשלוח עכו"ם מע"ש, דהא אי אפשר לשכור בקבלנות שצריך לומר בדיא שיביאו ביו"ט שני, א"כ הרי אמירה לעכו"ם שבות ולולב ביו"ט ב' דרבנן, וכו"ע מודו דלא דחינן דרבנן מקמי דרבנן, עכ"ל. משמע דלורך יו"ט ראשון מותר לומר לעכו"ם להביאו בשבת, ואע"ג דס"ל לרש"ל שיש עכשיו רה"ר כמש"כ ס' שמה"ס ס"ז בשמו, מ"מ ס"ל דשרי לצורך מצוה כזו, ול"ע (מג"א, ריש הס'י). ומ"מ סיים, דאפשר כיון דהחירו לו חכמים אמירה לעכו"ם שרי בכל ענין אפי' לצורך מצוה דרבנן, וא"כ אפי' לצורך יו"ט ב' שרי לדין דל"ל רה"ר. וכן בט"ז (סק"ב) החיר לשלוח עכו"ם אחר אחריו ביו"ט חוץ לתחום, רק לשלוח בשבת לצורך יו"ט של אחריו בזה אסר, וחולק על המג"א. והא"ר כ' (אות ג') דיש להחמיר בט"ז, וכ"כ לענ"ד. דאף שכתבתי בס' תרכ"ו (ס"ק י"א) דלורך גדול מותר אפי' שבות ממש, מ"מ הרי כבר כתב המג"א (ס' רע"ו סק"ח) דלורך בנין ביהכ"נ אין להחיר שבות דהוי שבות רחוקה. וא"כ ה"ה, היאך נחיר שבות בשבת לצורך יו"ט שלאחריו, כיון דאין

ע י ה

(ב) הו"ד בשעה"צ ס"ק ג'. (ג) עיי' לעיל תרנ"א ס"ק ז' וחי'. (ד) הו"ד במ"ב ס"ק ה' ובכח"ח אות י"ג. ס' תרנ"ה (א) ובערוה"ש סעי' ג' צידד להחמיר, דדוקא כשהוא פחות מיי"ב מותר לשלוח העכו"ם, אבל אם הוא יותר מיי"ב מיל אסור אף לאותו יום. ומ"מ כתב דמותר לשלוח העכו"ם (כשהוא תוך י"ב מיל) אף מעיו"ט, או בשבת יו"ט א', לצורך יו"ט שני. ובמ"ב ס"ק ג' כתב כרבינו, דלאותו יום מותר אף כשחוץ ליי"ב מיל משא"כ לשלוח לצורך יו"ט שני דאם הוא חוץ ליי"ב מיל אסור. וכ"כ בכח"ח (אות ה'י'). (ב) עיי' בשעה"צ ס"ק א' דמביא דכ"כ הח"א לאסור בספק. אמנם כתב דדעת הא"ר לאסור בספק רק ליו"ט שני, ע"ש. (ג) עיי' במדור הערות מכת"י. (ד) עיי' חיים וברכה אות צ"ח וצ"ט.

לקהל שפשעו ולא קנו לולב, או אפי' לעשרה מישראל דמקרי ג"כ רבים במעשה דרבי אליעזר שם. ואף לחיורן ראשון של החוס' שם לא מטעם רבים המירו אלא דנקראו חונקים ולא פושעים, מ"מ לחיורן אחרון יהיה מותר. ואפשר שיש לסמוך עליו, דהרשב"א בשבת לא הביא רק חי' זה

בלבד. ועוד דהריטב"א בעירובין הביא חילוק אחר, דא"א חטא בשביל שזכה חזירך לא שייך רק לענין הא דרדית פת, שהוא לפטרו מחטאת לבד. אבל לענין לזכה בעשיית מצוה לא אמרינן כן, וכחז עליו וזה נכון מאוד. וא"כ אפשר דעכ"פ בשביל מצוה דרבים יש לסמוך על זה להמיר אפילו פשעו. ואף דהגהת הרי"ף שהביא המג"א (ס"ס ט"ו) לא המיר משום רבים ג"כ לעבור, ע"ש, זה אינו ראיה. שהגהת הרי"ף שם חז"ל ע"פ שיטת הרשב"א שלא המיר גם ליחיד

אפי' לא פשע כמבואר שם, אבל לדידן דלא ס"ל כן לענין יחיד כמש"כ מג"א שם, בלא פשע, י"ל דמותר לרבים אפי' פשעו. וגם המעיין בהגהת הרי"ף יראה שלא החליט לאיסור לנזיר רבים, רק שמסופק בדבר. ובאמת יש לפשוט ספקו מהא דשפחה דלעיל, כיון דשם להמשיחרר לא היה לנזיר כלל. וגם לא שייך חי' ראשון של חוס' שאונסים היו, שהרי לפי שיטת הרשב"א אין חילוק בין פשע ללא פשע, וע"כ לא המירו רק משום נזיר רבים, וכמש"כ הרשב"א בשבת כנ"ל. א"כ שפיר י"ל דה"ה לדידן לנזיר רבים, אפילו פשעו מותר. ועיין בתוס' עירובין (דף לב:) שם ודף ק. ד"ה מתן ד' במתן א'), שכתבו דאפילו שוגג מקרי פשע דהו"ל לזהר. וא"כ ה"ה הכא לענין לולב, לא מותר לשלוח לחזירו אם שגג במה שאין לו לולב, ולא מותר לשלוח רק לחונק ^{המחזיר}: (ג) לילך אחריו. כתב הרשב"א (סי' רצ"ו), ערבה שנחלשה ביו"ט שני אסור לטלטלה אפילו אין לו אחרת לנחת בה, דמוקצה היא. דשבות אפילו במקום מצוה אסורה, ולעמים אפילו במקום כרת, עכ"ל ד"מ. וכתב המג"א (שם, בסוף), וי"ל דאפילו ביו"ט ראשון אסור לטלטלה כמש"כ ס"ס תקפ"ו. אך אם נחלשה ביו"ט ראשון מותרת בשני לכו"ע, דלא חיישינן שיאמר לעכו"ס לחלשה דלא יעשה מצוה הנאה בעצירה, עכ"ל. ולא ידעתי למה כתב מסבירא דנפשיה כן, דנפ"י כתב הרשב"א בעצמו (שם) דאין חילוק בזה בין יו"ט ראשון לשני. גם כתב שם, דאפילו למי שלא נחלשה בשבילו אסור. ועיין בא"ר (אות ג'), בסוף) שהביא כ"ג בשם רשד"ס דמותר אף בן ביום. אכן בספר עץ חיים חולק עליו והסכים עם הרשב"א: (ד) יר"ט בשבילו. בפמ"ג (א"א) מסופק אם אין לו אחרת ביו"ט ראשון, אם מותר לומר לעכו"ס לחלשו מהאילן בפיו, לפמש"כ המג"א בסי' של"ו (ס"ק י"א) דאין דרך לחלש בפיו ולא היו מלאכה גמורה, א"כ היו שבות דשבות במקום מצוה די"ל דשרי. אבל ביד ודאי הו' דרך תלישה ואסור, והניח בנ"ע. ולא הצנתי, דאם ספיקו שריך לו על יו"ט כדמשמע מלשוננו, הרי אפילו מותר לומר לעכו"ס הרי אסור לטלטלו, ואפילו בהוצא מחוץ לחוס' לא המיר הטור

אלא משום דמותר בטלטול. ואם ספיקו שיתלוש ביו"ט ראשון לנזיר יו"ט שני, זה דומה למש"כ המג"א לענין להביאו מחוץ לחוס' ביו"ט ראשון לנזיר יו"ט שני. אכן כבר כתבתי ס"ק א' דעתי לאסור, דלא מצינו שהמירו שבות של אותו יום לנזיר יום אחר:

תרנ"ז (א) אתרוג. השו"ע הביא
בזה ב' דיעות, הדיעה הראשונה היא דעת הרא"ש (ב"ק פ"א סי' ז') והדיעה השניה היא דעת רש"י (ב"ק ט: ד"ה בהידור מצוה עד שליש במצוה). ולשני הדיעות אם קנה כבר אתרוג והוא גדול יותר מנכניה, אין צריך להחליפו באחרת נאה ממנו אפילו בפחות משליש. אלא שתמהתי שלא ראיתי להרמב"ם שהביא דין זה דהדור מצוה עד שליש. והרי"ף שהביא מימרא דר"ז בפרק לולב הגזול (דף ט"ז בדפי הרי"ף), מ"מ

השמיטת הך איבעי' דרב אשי אי שליש מלגו או מלבר. וכבר הרגיש הר"ן שם בזה, וכתב משום דפסק לחומרא. ולענ"ד אין זה מספיק, כיון דאין במשמעות שליש יותר מלבר ממלגו א"כ לא הו' בפתח משמעות שליש, ואכתי הו"ל להביא הך איבעי' ולפסוק לחומרא, כדרכו בשאר איבעיות בש"ס דמלקא בחיקו. גם מה דמסיק במערכתא אמרו משמיה דר"ז עד שליש משלו יותר משליש של הקב"ה, שהביאו הרי"ף, לכאורה אין זה מדרכו כיון דאין זה נוגע לדינא. ולכן נלענ"ד דס"ל להרמב"ם והרי"ף כפי' הר"ן, דיותר משליש משל הקב"ה פירושו הוא כמו שאמרו (ב"ה טו:) לו עלי ואני פורע. ולכן, כמו דלענין הוצאת שבת אף דאמרינן ג"כ שאין קלובין מר"ה אלא דאם הוסיף מוסיפין לו (בפ"ב דביצה טו.), מ"מ חוב מוטל עליו לכבד שבת כמבואר בטור (סי' רמ"ב), כמו כן ס"ל במערכתא אליביה דר"ז דחייב בהדור מצוה יותר משליש גם כן. דהחילוק הוא דעד שליש כבר קלוב לו חלקו וטמן משלו, ויותר משליש הקב"ה ישלם לו, אבל מ"מ לענין חיוב אין חילוק בין שליש ליותר משליש. וא"כ פליגי ב' לשונות אליבי' דר"ז. וכיון דבגמרא מייחי הך דמערכתא אמרו לבסוף, ס"ל להרי"ף והרמב"ם דהכי הלכתא, ולעולם צריך להדר המצוה בין שליש בין יותר משליש. והדור מצוה יש לו דין מצוה עצמה, שקלוב לה שיעורא עד חומש כמש"כ הרמב"ם (סוף הלכות ערבין וחרמין), ולכן השמיטת הרי"ף הך איבעי' דר' אשי דאין נפקותא לדינא, והביא מימרא דמערכתא דהוא העיקר לדינא. והרמב"ם השמיט הך דין לגמרי אחר שכבר הביא (סוף הלכות איסורי מזהב) שלעולם יכבד הקב"ה מהטוב והיפה בנכסיו. ועכ"פ אין חילוק בין שיעור דהדור מצוה לשיעור דמצוה עצמה, וכל מה שצריך להוציא מנכסיו למצוה אתרוג כשר, כמו כן צריך ג"כ להוציא אם מצא אחרת נאה ממנה, או עכ"פ כשיש שניהם לפניו לקנות. כן נלענ"ד שיטת הרי"ף והרמב"ם, ואם שאינני כדאי לחלוק על הטור ושו"ע, מ"מ כיון שגם הרמ"ה והנימוקי יוסף בב"ק ס"ל מטעם אחר דכל שידו ויגיע כפו משגת צריך להוסיף בהדור מצוה יותר משליש, בעל נפש יחמיר לעצמו

עיטורי משה

(ה) ועיי' בערוה"ש סוף סעי' ג' שכן נראה דעתו בזה. ועיי' בשעה"צ ס"ק ה' דקיי"ל דהא אנו מצווין מטעם ערבות לשלוח לו ומה נפק"מ אי פשע או לא, (ונשאר בצ"ע ע"ש). וכן דעת הכה"ח סוף אות י"ד. (ו) בד"מ שלפנינו נכתב בקצת שינוי לשון.

שור יותר משה, ואעפ"כ גנב פוטר נפשו בשה, וא"כ ה"ה באתרוג. ולא מיבעי' אי אמרינן טובת הנאה ממון שחשיב לו עולמו ממון גמור, והרי רבא שהוא מרא דשמיטתא בב"ק (שם) ס"ל טובת הנאה ממון דממוכא בגדרים (דף פה.), ודאי ממון חשיב ליה. אלא אפילו לפמש"כ הכסף משנה (פ"ו מהלכות נדרים הל' י"א) לשיטת הרמב"ם, דדוקא לענין נדרים חשיב טובת הנאה ממון אבל בעלמא לא, מ"מ כיון דלענין מחירים חשיבין ליה כממוני, וזה הפסידו הגנב כשגנבו לשור ואעפ"כ אין צריך לשלם אלא שם, ה"ה יש לומר ג"כ הכי לענין גונב אתרוג והפסידו, דפוטר נפשו בקטן, ולכן לדינא ז"ע. גם ז"ע לחלק בין טובת הנאה דפסקין דאינו ממון, ואעפ"כ חשיבין טובת הנאה שנקרבוט כשלו להיות מחירים אחר. שוב ראינו בשער המלך בהשמות בסוף חבורו, שעמד ג"כ על פסק ר"מ מינן מטעם אחר. שהרי השיטה מקובצת בשם ראב"ד כתב, שמה שגנב פוטר עצמו בשה זה דוקא לענין כפל, אבל קרן צריך לשלם להקדש. אכן לעג"ד גם מזה אין הכרע נגד הר"ם. שהמעין שם יראה שיש סתירה בדברי הראב"ד, שהרי מתחלה כתב שאיירי בשאבד מן הגנב, אבל אכלו הרי נהנה מן ההקדש שור, וקרן מיהא משלם להקדש, עכ"ל. ומשמע דוקא בשאכלו משלם קרן, אבל בשאבדו אפילו קרן א"ל לשלם להקדש, וזה סותר לדברי הג"ל. ושייחא הביא שם הרשב"א בשם הראב"ד, וע"כ צריך לומר דשני שיטות הם בהראב"ד, וכיון שאין הכרע י"ל המוציא מחבירו עליו הראיה, ורק בחפס הנזק יכול לומר קים ליה, כנלעג"ד: "אם גזל אתרוג ששם הרבה והשיבו לו אחר החג, מסופק בפמ"ג (משנ"ז סק"א) אם צריך לשלם לו או יכול לומר לו הרי שלך לפניך, והניח בזה"ע. ואם קנה אתרוג ונמא נרקב וכן לולב, כתב האלי רבה (אות א') בשם ש"ג אם יכול לתלות שהרקבים נעשו ביד המוכר, הרי זה מקח טעות, ואם הדבר ספק המוציא מחבירו עליו הראיה. וכתב הפמ"ג (א"א סק"א), לדעת ה"א בחו"מ (סי' קצ"ט סעי' ג') דאם נתן מעות על יין לקידוש קונה, דדין תורה מעות קונה והעמידו על דין תורה בקנית מזה, א"כ י"ל דהוא הדין אתרוג ושייחא אינן יכולין לחזור בו: (ד) **מוציה להוריק**. * כתב המג"א (סק"א) בשם המבי"ט ח"ג (סי' מ"ט), דזה דוקא כשאינו סבה ליקר האחרים רק להדור מזה. וכן כתב ג"כ האלי רבה (אות א') בשם סמ"ק, דאם יהיה סיבה שיתיקרו גם שאר האתרוגים לא יוסף: " (ה) **עד שלישי**. ושליש עצמו בכלל, דכל שיעורי חכמים להחמיר כדאמרינן בחולין (דף נה.). וא"כ ה"ז אמרינן להחמיר, דעד ועד בכלל. וכן נראה גם כן מפ' רש"י בב"ק פקח קמח (דף ט:): (ו) **מולגיו**. פי', אם הקטן נמכר בשם והגדול בשמונה, צריך להוסיף שהוא שלישי של סך הדמים. הא טפי אין צריך להוסיף. אבל אם אמרינן שלישי מלגו, צריך לקנות הגדול בתשע שבו מוסיף שלישי חוץ לדמים הראשונים. והשו"ע פסק להקל, אבל הרוקח והמהר"ל ומהרי"ט פסקו להחמיר שלישי מלגו. גם הב"ח כתב להחמיר, דכן נראה מדברי הטור מדכתב סתם שלישי. אכן לעג"ד דבריו תמוהים, דהא כתב הטור עד שלישי בדמי הראשון, ומשמע כפי' דפסק להקל שלישי מלגו. דאי מלגו היה צריך לומר עד שלישי בדמי האחרון, שאין לפרש מה דקאמר בדמי הראשון שצריך להוסיף על דמי הראשון, דא"כ

להדור מזה גם יותר משליש*, ואפילו כבר קנה אתרוג ומלא אחר נאה ממנה. אכן זה דוקא אם בא לידו, אבל לבקש נאה ממנה א"ל מן הדין אם כבר יש בידו אתרוג כשר: (ב) **בצמצום**. לפי שיטה זו אם גדול יותר מכשיעור, אע"פ ששייחא באים לפניו כאחד לקנות, מ"מ א"ל לקנות ההדור, ומדסתם השו"ע כסברא זו, משמע דהכי ס"ל להלכה שהיא שיטת הרא"ש. והט"ו (סק"א) הקשה סתירה בהרא"ש, דבב"ק (פ"א סי' י') כתב כשיטה זו שהביא השו"ע, ובפרק לולב הגזול (סי' י"ב) פי' דאם קנה לולב ונודמן לו אחר יפה יותר צריך להוסיף עד שלישי. הרי דאפילו ביותר מכשיעור צריך להוסיף. ומירך, דדוקא אם עדיין לא קנה ולא גילה דעתו עדיין, בזה אין צריך להוסיף רק שלישי על אתרוג מזומנם כששייחא לפניו לקנות, אבל אם שייחא יותר מכשיעור יכול לקנות הקטן. אבל כשכבר קנה וגילה דעתו שאין זה נחשב לו רק כאתרוג מזומנם, אי צריך להוסיף שלישי גם אם הראשון יותר מכשיעור. והב"ח ח"י בענין אחר קרוב לזה. והנה השו"ע ע"כ לא ס"ל כן דהא כתב אם קנה אתרוג, ואעפ"כ אין צריך להוסיף רק כשהראשון שיעורו מזומנם. וע"כ מיישב הסתירה של הרא"ש כמש"כ הי"ש. דבב"ק פי' אליבא דהלכתא, ובלולב הגזול לפרש דברי הר"ף. ולכן לענין דינא דהשו"ע, בכל ענין א"ל להוסיף משום הדור אם יש לו אתרוג יותר מכשיעור צ"ה. וכתב הפמ"ג (משנ"ז שם) באתרוג שיש בו חשש פסול שחלוי בפלוגתא דרבוותא, אף שהלכה דכשר, מ"מ י"ל דבזה צריך לקיים הדור מזה עד שלישי לקנות אחר לאלת כל הדיעות: (ג) **גדול ממונו**. אם הפסיד ראובן לשמעון אתרוג יפה שזה הרבה א"ל ליתן לו כ"א אתרוג שיואל בו. וכן מה שזיה הגדול יותר מקטן אחר החג ישלם לו. כן כתב א"ר (אות א') בשם הר"ם מינן (סי' קי"ג). וטעמו של הר"ם הוא ממה דאמרינן בב"ק (דף עח:): דגנב עולת שור, גנב פוטר עצמו בכנס כיון דבעלים יוצאים בו, ע"ש. ולפי", לפמש"כ שם השיטה מקובצת בשם הראב"ד דאם העולה עדיין בעין צריך להחזיר השור בעין, הכא נמי דוקא בהופסד האתרוג ישלם קטן. אבל כשהוא עדיין בעין צריך להחזירו, ואינו נפטר בקטן. אבל ראינו שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד שחולקים על הרמ"מ, דהיינו המנהג למלך (פמ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הל"ז) והחכם נבי (סי' ק"כ). וטעמם, שאין זה דומה לגנב עולה, ששם אינו שיה לבצעו מידי מדאמרינן (פסחים דף פט:): מחר עולמו אינה מכור, משא"כ אתרוג שיכולים למכור. ולכן פי' בשו"ת ח"ז (שם), החוטף מראובן אתרוג צריך לשלם לו כפי מה ששוא עתה, וכש"כ ממוכר אתרוגים דבאל כו"ע מודים דמשלם כפי מה ששוא כתב, ע"ש. וכתב הפמ"ג (משנ"ז סק"א), הנה בפסלו בשוגג י"ל דפטר נפשיה באתרוג קטן, אף בשו"ת ח"ז. ומסתברא בחוטף ותפס הנזק, דיכול לומר קים לי בודאי ומשלם כפי מה ששוא מוך החג, עכ"ל. ולעג"ד יש ליישב דעת הר"מ מינן, דאף דאין יכול למכור עולמו מ"מ שזה ממון לו הוא, מדאמרינן ערכין (דף כח: במשנה בסוף העמוד) מחירים אדם את קדשיו, אם נדבה נותן את טובתה, ע"ש. הרי שזה שנדר עולה והפריש שור והיה יכול ללאת בשה, ע"כ גלי דעתו שרואה להקריב דורון לקונו בדמי השור, וא"כ עולמו שיה לו כן. ועכ"פ גם לאחר שיה לי

ע"ה י"ז ז

פי' תרנין (א) ובמבי"ט ס"ק ו' כי דא"ל לבזבז יותר משליש (אפי' מי שאין חייו נדחקים) וע"ע בשעה"צ ס"ק ז'. (ב) וכ"כ במג"א ס"ק ה' וכן הובא במבי"ט ס"ק ה' בשם המג"א. וע"ש שמביא בשם הגר"א דיש להחמיר ולהחליף אף שכבר קנה וכ"כ בערוה"ש סעי' א' וב' וכ"כ בבכה"ח אות ט'. (ג) וכ"כ בבית"ל ד"ה אם קנה וכ"כ בבכה"ח אות י"ח. (ד) ע"י כה"ח אות ד'. (ה) ובערוה"ש סעי' ה' חולק על הרמ"מ וכי' דפשוט הוא דחייב לשלם כפי שויו (כהח"צ). וע"י בבכה"ח אות ג' דמביא מכמה פוסקים דהעיקר כהח"צ ע"ש. וע"ע בחיים וברכה אות ל"א. (ו) ע"י בבכה"ח אות ז' דמביא בשם ס' בית השואבה דיכול לומר הרי שלך לפניך. וע"ע בחיים וברכה אות ל"ב. (ז) וכ"כ בבית"ל ד"ה וע"י לקמן וכו'. ובערוה"ש סעי' ה' כי וז"ל ופשיטא שאם לא היה אורז זמן שיכול להקריב אצל הלוקח, נרקב אצל המוכר וחוזר וכן כל כה"ג. ורק יש לפעמים מוכרים סתומים על מזל בבכה"ג פסידא דלוקח, עכ"ל. (ח) הוי"ד בבית"ל ד"ה וע"י לקמן וכו'. וע"ע בבית"ל ד"ה הכא (ולא בחי"מ שם) (לענין יין) דאין אומרים כן בשאר מצוות. ובערוה"ש בחי"מ שם סעי' ה' כתב דהעיקר לדינא כהגר"א, ולכאורה ה"ה הכא (ולא כהפמ"ג). (ט) ובכה"ח אות ב' כתב, וז"ל, והיינו ביותר משליש אבל שלישי מוסיף שיתיקרו אחרים, כ"ה בהמבי"ט שם, עכ"ל.

הוא לי' לומר על דמי הראשון ולא בדמי. ועוד, דא"כ לא היה מפרש כלל אחיזה שליש, אי שליש דינר או שליש ביטל. אע"כ דשליש מדמי הראשון קאמר, וא"כ פסק בפ"י שליש מלגיו כהש"ע: (ז) בדמי הראשון. לא ראיתי מפורש בפוסקים כמה משערים דמי הראשון, אי כפי מה שקנה

הוא בין ביוקר בין בזול, או כפי מה ששוה על פי שומא. ולכאורה היה נראה דמשערים כפי מה שקנה הוא. וא"כ אם שנים קנו כל אחד אחריו בשיעור מלגומם, זה ביוקר בששה וזה בזול בחמשה, ואח"כ מודמן להם יותר גדול בשמנה. מי שקנה את שלו ביוקר צריך להחליף, ומי שקנה בזול אין צריך להחליף, ובתור עניא אולה ענינא. אכן ממה שכתב הב"י, ונראה שביאור דבריו וביאור דברי

הרא"ש שמוסיף שליש על מה ששוה אחריו שיוצאין בו בלגומם, עכ"ל, משמע דלא אולנין בתר דמי קנייתו אלא בתר דמי שויו. ועדיין צ"ע, דא"כ לא שוה דמי הראשון לדמי השני. שהרי דמי השני ע"כ שמין כפי מה שנמכר עתה, ולא כפי ששוה וכנראה מדברי רש"י בב"ק. ועוד דלפ"ז לפעמים יהיה צריך להוסיף יותר מכפלים ממה שקנה הראשון, כגון שנכשונה קנה אחריו שוה ששה דינרים בג', ורובה להחליפו כשיוסיף עוד ה' דינרים: (ח) כדי להחליפו. אבל אם חבירו אינו רוצה להחליפו רק למוכרו, אינו מחויב לקנות כיון שכבר קנה זה (ב"י) וכן אם כבר קנה אחריו גדול, נ"ל שאסור להחליפו ביותר קטן אפילו יקבל דמי מותר יותר משליש, דהדור מזה עד שליש אמרינן להוסיף אבל לא לגרוע: (ט) ויש מי שאומר. מדכתב הש"ע דיעה הראשונה בכתם משמע דהכי ס"ל. וא"כ אם שניהם גדולים יותר מכשיעור, אפילו בתחילת קנייה יכול ליקח הקטן. ומ"מ כתב האלי' רבה (אות ב') דיש להחמיר בדעת שניהם, דבתחלת קניי' יקח הגדול אפילו שניהם יותר מכשיעור. ואף אם כבר קנה, יחליפו בגדול אם הוא כשיעור מלגומם, וכן כתב מהרי"ט. אבל אם כבר קנה והוא גדול מכשיעור, לכו"ע אין צריך להחליפו באתר אפילו פחות משליש, כן הוא דעת הש"ע וכן פסק השל"ה ויש"ש, ועיין מש"כ ס"ק א' ב'. ובמקום שצריך להחליף, כגון שיש לו בתחלה אחריו בשיעור מלגומם, או שיש בו פסול שחלו בפלוגמא, ויכול להחליפו כנגד שנים, האחד פחות משליש והאחד יותר משליש, לא נחבאר בפוסקים אם צריך להחליף באתרו היוקר או הזול. ומ"מ נ"ל, כל שמחליפו בגדול יותר הרשות בידו באיזה שירצה ממ"נ. דלשיטה הראשונה, אפילו לכתחלה יכול לקנות אחיזה שירצה כל ששניהם הם יותר מכשיעור, ולשיטה השנייה אין צריך להחליף כלל: (י) לבזבז. כ' ד"מ, אפילו מי שאין חייב נדחקים אין צריך לבזבז יותר משליש בהדור מזה, דלא כמו שכתב נ"י. אכן אמרינן בגמרא², המוסיף יוסיפו לו צוה"ו והקדן קיימת לעוה"ב³, ועיין ס"ק א': (יא) מצוה עוברת. וכתב רי"ו, דמכל מקום חייב להוציא עישור נכסיו. והב"י כתב עליו דלא ידע מנין לו. וסירך המג"א (סק"ו) דאפשר דה"ק, שנה ראשונה מן הקדן מכאן ואילך מן הריות, כדאמרינן ביו"ד

(ס' רמ"ט ס"א) לענין נדקה. והא"ר (אות ה') כתב שכן ביאר הרי"ו עצמו בדבריו, דכמו בנדקה צריך לבזבז גם במצות. דהיינו בינומי עישור נכסיו ועין יפה חומש, אבל יותר מחומש לא יבזבז. אכן לענ"ד צ"ע, דא"כ אם כבר בזבז חומש למצוה אחת יפטר מלקנות כל המצות. וכ"מ לכל אחד חומש, א"כ בחמש מצות

יתן כולו ביטל, וכמו שמקשה הגמרא בב"ק (דף ט'): לענין שליש. ועוד, כיון דאמרינן דלמצות נדקה יתן מעשר או חומש, א"כ לא יאמר לו מהו שמוחר לעשות בו מצוה כיון שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש, דהיינו חומש קרן בשנה ראשונה וחומש ריוח בשאר השנים, וזה צריך ליתן לנדקה. ואף דאמרינן ביו"ד (שם) שמוחר לעשות מצות כמעשר שלו, לא קחשיב שם רק

מצות שקרובים לנדקה, כגון לקנות מצות בביהכ"נ שהממון הולך להקדש, ושאר דברים שאין לו בו רק טובת הנאה עיין שם בב"ק (סק"ג) וט"ו (סק"א). אבל לא שיהיה מותר לקנות ממצות מעשר אחריו ולזבז וחסילין וכדומה. ועיין ס' תרנ"ד, שכתב המג"א (סק"א) בשם של"ה דמחמת עניים צפורים צריך ליתן ממצות שלו דוקא, ולא ממצות מעשר. וכן מבואר ברמ"א ביו"ד (ס' ר"מ ס"ה), שמי שידו משגת חבא מאירה למי שמפרנס אצלו העני ממצות נדקה שלו, הרי דגם לכבוד אב צריך ליתן ממצות שלו דוקא. ועיין בירושלמי (פ"א דפיהא), דנראה שם דמה דאמרינן המבזבז אל יבזבז יותר מחומש הוא לכל המצות בכלל, וע"ש ביפה מראה. וא"כ י"ל דגם מצות נדקה בכלל, וכעת לא מלאמי הכרע לזה מפורש. ועכ"פ לפי מה שנהגים רוב העולם ליתן נדקה מעשר ולא חומש, אי צריך לפזר עוד מעשר אחר גם למצות אחרות, דכלל שני המעשרות אינן רק חומש. ואפשר דמטעם זה כתב רי"ו דצריך להוציא עישור נכסיו ולא חומש, דהיינו חומש שהוא מעשר צריך להפריש לנדקה, ומעשר האחר יפזר למצות הבאים לידו: (יב) עוברת. וכתב ביש"ש (ב"ק ס' כ"ד) דמי שחייב נדחקים אין צריך להוסיף שליש להדור מזה. ואפשר דאפי' המצוה עצמה אין צריך לקנות דהו"ל לדידיה כהון רב, וזלמ נר חנוכה וד' כוסות, עכ"ל⁴: (יג) מצות עשה. נסתפקתי אם הטעם שצין עשה לל"ת הוא משום דעשה קיל מלא מעשה שאין לוקין עליה כדאמרינן ביצמות (דף א'), או הטעם משום דעשה עובר בשב ואל מעשה דקיל, משא"כ בל"ת דעובר בקום ועשה. והנפקותא בזה, אם צריך לבזבז הון רב שלא לאכול חוץ לסוכה או⁵ שלא לאכול בתוך⁶ יוה"כ דעשה איכא ושב ואל מעשה ליכא, דעובר בקום ועשה אם אוכל חוץ לסוכה או בתוך⁷ יוה"כ. וכעין זה מסופק ג"כ בפמ"ג (א"א סק"ח) איפכא, לענין ל"ת שעובר בשב ואל מעשה, כגון אם צריך לבזבז ממון רב לבער חמץ שלא לעבור על לאו דלא יראה בשב ואל מעשה, והיית צל"ע. והנה השיטה מקובצת בב"ק (ט'): בשם הרשב"א כתב ח"ל, ולא אמרו אלא במצות עשה בשב ואל מעשה, אבל במצות לא מעשה אפילו כל ממונו, עכ"ל. משמע דהכל תלוי בשב ואל מעשה וקום ועשה. שוב ראיתי שכבר עמד בזה

עיוני משה

(י) וכ"כ במ"ב ס"ק ד' וכ"כ בערוה"ש סעי' ג'. (יא) כן הובא הלשון בהמג"א, ובב"י עצמו נכתב בלשון אחר. (יב) מאמר זה הובא בתוס' ב"ק ט': ד"ה משל הקב"ה. (יג) רבינו העתיק ס"ק זה כולו מהמג"א ס"ק ו', (עם איזה שינויים קלים בלשון). ועי' בלבושי שרד שיש כאן טענה"ד בהמג"א וצריך להגיד, ע"ש. (יד) ובמ"ב ס"ק ח' כי דחייב להוציא עכ"פ עישור. ואפשר מכיוון דהיא מצוה עוברת חייב להוציא עד חומש, ע"ש. (טו) רבינו העתיק ס"ק זה כולו מהמג"א ס"ק ז' ועי' בלבושי שרד על המג"א ס"ק ו'. (טז) צ"ל י"א באוכל בתוס' יוה"כ"י (כך נמצא כתוב על הגליון ע"י הרב המחבר זצ"ל).

(דף נו.) ממעשה דבר קמלא שמוחר לעבור על לא תעשה משום אימת המלכות, עכ"ל. ולעג"ד אין ראיה משם, דהתם פיקוח נפש היה, שהרי אמרו ענוותנותא דרבי זכרי' בן אבוקלס החריבה את ביהמ"ק, ע"ש. ותדע דהא היו מסופקים אם לא יתירו את בר קמלא, אלמלא דאפי' ראייה ראו להחיר, והיינו ע"כ משום פיקוח נפש. גס הפמ"ג (א"א שס) הרגיש קצת בזה. גס מדברי החוס' דסנהדרין שהזכרתי ס"ק י"ד מוכח כן, דדוקא משום פיקוח נפש מותר

לעבור על לא תעשה דאורייתא, אבל משום אימת מלכות בלא פיקוח נפש לא: (נז) ועיין לקמן. פי', דשם אימא שמטוה לכל אחד לקנות אחריו לעצמו. וכתב המג"א (סק"ח, בסוף), אם אין בידו אלא ה' סלעים, וצריך לפדות בט ולקנות אחריו, יקנה אחריו שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת, עכ"ל. ומ"מ, נ"ל בשיטתו לזאת באחריו של אחר, אף שמטוה לקנות משלו מ"מ פדיון קודם בזה". והנה ראיתי המג"א היא מגמרא דקידושין (דף כט:). ואף דשם רק ר"י סבירא ל' הכי דמצוה עוברת קודמת אבל רבנן פליגי עליו, לא פליגי רק מכת דרשת הפסוק, אבל בעיקר סברא כו"ע מודו. וכן נראה גס מדברי רש"י ברכות (דף כו. ד"ה מתפלל של מנחה). אכן נסתפקתי מצוה עוברת דרבנן ואינה עוברת דאורייתא, כגון שחל יו"ט ראשון בשבת ולא צריך לולב רק ליו"ט שני, אי דוחה פדיון או לא. ונ"ל דמצוה דאורייתא עדיף, וקצת רא' לזה ממה שכתב הר"ן בפ' במה מדליקין, אמה דאמרינן שם דגר חנוכה קודם לקידוש משום פרסומי ניסא. והקשה הר"ן, היאך דחינן דאורייתא מקמי דרבנן. ותייר, דקידוש על היין ג"כ מדרבנן, ע"ש. הרי פשיטא לו דאף שיש סברא להקדים מצוה דרבנן, לעולם לא מקדימין למצוה דאורייתא היכי דשניהם הם קום ועשה, ע"ש בהגהת הרי"ף. ודע דלפי מש"כ החוס' ר"ה (דף ד. ד"ה וימערות), עובר במתנות כהונה בכל תאחר בג' רגלים, ובעשה ברגל אחד, כל שנראה להפרשה אפי' לא הפריש. וא"כ גס הכא אין דוחה אחריו לפדיון רק כשחל יום ל"א ברגל, שלא חל עדיין חייב הפדיון קודם הרגל. הא חל קודם הרגל, פדיון קודם. וכן כתב ג"כ בפשיטות בם' המקנה לענין קדימת פדיון לראיה. אכן לפי המבואר בחוס' בר"ה שם, החוס' מסופקים בזה אם עובר בכל תאחר בלא אפריש. וע"ש בעורי אבן, שכתב בפשיטות שאין שייך כל תאחר לענין פדיון הבן, ועיין בשו"ת חכם נבי ס' י"ב: וכתב הפמ"ג (א"א סק"ח), ודע בדיני אחריו אם שלח שליח לקנות אחריו כשר, וקנה אותו שכשר על פי הלכה, י"ל דלא שינה משליחתו. אבל אם קנה שחלו כשרתו בספק פלוגתא דרבנן דיו"ט שני וכדומה, י"ל דשינה מדעת המשלה ובעל הוא, דאין עושין ספק דרבנן לכתחלה להקל, עכ"ל. כחצ בשכנה"ג ס' תר"ס, מי שרצה לקנות לולב ואחריו ואחר רצה לקנותו בעד חכם גדול הדור, שאין צריך להניחו לפני הגדול. דמה שזונו ד' אין חולקין כבוד לרב, דיותר קרוב אלל עצמו לעשות המצוה שזונו הקב"ה, ע"ש. ומתעם זה נ"ל דהוא הדין באביו א"ל לנהוג כבוד בזה, דהא אין חייב לכבד אביו משל עצמו אלא משל אביו, כש"כ דאין חייב לכבדו במצוה של הקב"ה:

הריב"ש בחשונה (ס' שפ"ו) וז"ל שם, כבר כתב הרב וז"ל שהמבואר אל יבזבו וכו' לא אמרו אלא במצות עשה, אבל במצות לא תעשה כל ממונו. ואם יאמר בעל הדין שמצות לא תעשה אין בו מעשה הרי הוא בענין זה כמצות עשה, כיון שאינו עובר בידים עליו הראי', שאם הסירו במצות

עשה הקלה ובשב ואל תעשה אין למדין למצות לא תעשה, שאין למדין חמור מקל להקל, עכ"ל. הרי דס"ל דתרווייהו דוקא צעין להקל, שיהיה עשה וגם שב ואל תעשה. ולכן, בין

בעשה שעובר בקום ועשה, בין בל"ת שעובר רק בשב ואל תעשה, צריך לבזבו כל ממונו. והנה מה שחלק הריב"ש בין עשה לל"ת, על כרחך אינו משום דל"ת חמיר מעשה שלוקין עליו. שהרי בנדון דהריב"ש שם, דהיינו באחד שנשבע לישא אשה ולא נשא מתמת אונס ממנו, לא לקה על לא תעשה דשם כיון שאין בו מעשה. ובשבעת ביטוי דלהבא דאובל ולא אכל, לכו"ע אין לוקין כדאמרינן בשבועות (דף כה.), ואעפ"כ כתב דל"ת חמיר מעשה. וע"כ צריך לומר דאפילו ל"ת דאין לוקין עליו חמיר מעשה. וכן

מוכח ביומא (דף לו.), שהרי עולה מכפר על עשה, ועל ל"ת שאין בה מעשה אינו מכפר כמש"כ החוס' שם (ד"ה על עשה וכו'), וכן אמרינן שם (דף פה:) לענין חשונה. ומ"מ בין לענין עולה בין לענין חשונה, אמרינן שם דלאו הנימק לעשה שיהי לעשה, וא"כ הסברא נותנת דהוא הדין לענין שא"ל לבזבו ממון רב שלא לעבור. וא"כ אחתי יש להסתפק לענין שלא לעבור על לאו דכל יראה, אם צריך לבזבו הון רב לפי מש"כ החוס' בפסחים (דף כט: ד"ה רב אשי אמר וכו') דכל יראה חשיב נימק לעשה. אלא שכבר העיר המל"מ (פ"א מהלכות חמץ ומצה הל' ג') שהרמב"ם חולק על זה, וס"ל דכל יראה לא חשיב נימק לעשה, וכ"כ שם בשם הריב"ש. וא"כ לכאורה תלי' זה, אם יש לעבור על כל יראה משום הפסד ממון רב, בפלוגתא זו שבין הרמב"ם וחוס'. ולענין סוכה, כבר העליתי ס' תר"מ ס"ק כ"ה דמקרי שב ולא תעשה וא"ל לבזבו הון רב. ואפשר גס בזה יש לחלק. דלעשות סוכה א"ל לבזבו, כיון דמה שאינו עושה סוכה הו' שב ואל תעשה, ובשעת אכילה אונס הוא שאין לו סוכה. אבל לכופו לאכול חוץ לסוכה הו' קום ועשה וצריך לבזבו, ולדינא צ"ע:

(י) אבל לא תעשה. נסתפק בפמ"ג (א"א סק"ח בסוף) בלעבור ל"ת דרבנן, אם צריך לפזר כל ממונו שלא לעבור. אכן ראיתי בשו"ת חות יאיר (ס' קפ"ג) כבר נסתפק בזה, לענין אם כופין אותו לשמות סתם יינם, ופסק להחמיר דלא תסור הו' כמו לא תעשה דאורייתא, וכ"כ ג"כ בשכנה"ג בשם הרדב"ז, ע"ש. ועיין בסנהדרין (דף כו.) בחוס' ד"ה משרבו, דלכאורה תלי' ספק זה בשני חירויי החוס' שם. דלחירוי הראשון מוכח דמשום לעבור אפיסור דרבנן א"ל להפסיד ממון רב, ולחירוי השני יש לומר דצריך לבזבו. ורש"י שם נראה דעתו כחירוי הראשון דהחוס', ושיעט הר"ן כחירוי השני. גס הראב"ד (פ"א מהלכות שמיטה הל' י"א) נראה דעתו כחירוי הראשון דהחוס'. ומ"מ יש לחלק קצת, דהתם במקום הפסד לא גזרו רבנן מה שלא שייך בשאר איסורי דרבנן, שהרי גס שלא להשקות לא גזרו רבנן משום הפסד, כמש"כ הרמב"ם שם הלכה י', ע"ש: (נז) קודם שיעבור. כתב המג"א (סק"ח), משמע קצת בגיטין

עיטורי משה

(יח) וכן הובא במ"ב ס"ק ט'. (יח) הו"ד בבית"ל ד"ה ועיין לקמן וכו' וכ"כ בבית"ל אות כ"א. (יט) ובפמ"ג נכתב בקצת שינוי לשון.

ס"ק י"ח ז': וכתב הגר"י יוסף (אות א', ב'), אין לחנוך ציו"ט א' הקטן בשאלו, אבל ציו"ט ב' מותר לחנוך בשאלו. וכתב עוד (אות ג'), ויש להסתפק אם צריך לחנוך הקטן בלולב בשאר ימי החג דהוי מרי דרבנן, משום דאמרינן בחגיגה (דף ו. ו) גבי קטן חגר שיכול להתפשט, כל היכי דגדול מחייב דאורייתא קטן נמי מחנכין מדרבנן, וכל היכי דגדול פטור מדאורייתא קטן פטור מדרבנן. ויש לחלק בין זו לברכת המזון ופטורה ופורים, כ"כ בשם שו"ת בתי כהונה כ"י. ולא ביאר מה החילוק שבין חטטה וכדומה לזה. ואולי כוונתו, דבשלמא באלה כל עיקר המצוה הוא

רק מדרבנן, ואם לא יחנך לא ידע הקטן מהמצוה כשיגדיל. אבל הכא, כיון שמחנכו ביום ראשון שהוא דאורייתא הרי ידע מצוה נטילה, אפשר שאין צריך לחנכו בשאר הימים. אכן בפמ"ג (משב"ז סק"א) כתב בפשיטות, דגם בדרבנן צריך לחנכו, כגון ציו"ט שני. וכן נראה מדעת הט"ז שהבאתי ס"ק ב', שכתב שצריך לקנות לולב לקטן ולא יוצא בשל אביו, כדי שיכול לנענע בשעת ההלל. והרי זה ודאי רק דרבנן, דמדאורייתא כל שלקחו בידו ואפילו בלא נענוע כלל יצא. גם הראיה שהביא הגר"י מהא דחגר, לענ"ד תמוה היא. דשם בגדול שיכול להתפשט, לא בלכד מדאורייתא פטור אלא גם מדרבנן, כנראה מדברי הרמב"ם. ולכן ודאי לא שייך חיטוך בקטן כמה שגדול פטור לגמרי. ומה דנקט בגמרא מדאורייתא, היינו משום דשם כל שחייב חייב מדאורייתא, דמדרבנן ליכא חיוב ראייה כלל רק בקטן. אבל מ"מ גם כמה שחייב הגדול רק מדרבנן, כגון לולב בשאר הימים, חייב לחנך הקטן: (ה) במצוות. דע דלענין שופר אמרינן ר"ה (סוף דף כט.). דנשים ועבדים פטורים וחציו עבד וחציו בן חורין חייב, וממנו דין הרמב"ם ג"כ לענין סוכה, הביאו השו"ע לעיל ר"ס תר"מ, ע"ש. ואף דלענין לולב לא נחבא בפוסקים מכל מקום פשוט הוא דדין אחד לו עם שופר וסוכה, דנשים ועבדים פטורים מטעם מצוה עשה שהזמ"ג, וחציו עבד וחציו בן חורין חייב מפני ד' חירות. וכן מוכח בסוכה (דף מב.) דנשים פטורים מלולב. ומ"מ נשים שלנו נוהגין לטול לולב ומזכרים עליו, ויש להם רשות לזה כיון שמכניסין עצמם בחיוב, וכמו שכתב שם הג"א בשם ר"ת (פ"ג ס' ל"ג). וכן כתבו גם החוס' ערכין (דף י. ד"ה י"ח ימים שהיחיד גומר וכו' בסו"ד) וכמש"כ ר"ס תר"מ. וכן כתבו בפ"י לענין לולב הט"ז והגמ"א ס"ס תרנ"ח, כמש"כ שם ס"ק כ"ו. אכן זה ודאי פשוט שאינה ראוי לנכר אלא כשמקיימת המצוה כחוקה כמו שכשרה באיש, דאל"כ הוי ברכה לבטלה. וראיתי לחקור, היאך יכולה אשה נשואה לנכר על לולב ציוס ראשון, שהרי בעינן לכם ואשה אין לה כלום, שהרי אמרינן קדושין (דף כג.) אין קנין לאשה בלא בעלה ואין קנין לבעד בלא רצו, דמציאתה ומעשה ידיה גם הקרן לבעלה, ומתנתה וירושמה דהיינו נכסי מלוג שלה הבעל אוכל פירות. וכיון דכן, אף שהקרן נשאר לאשה, מ"מ כיון שהבעל אוכל פירות כל ימי חייה ואין לה כלום הכל נקרא ושייך לבעל, כדמוכח ממה דאמרינן שם (דף כד.) במעשר דאמי מצי נשא עסקינן וכו', ע"ש בתוס' ד"ה אלא. ואף דלפי גרסת רש"י שם במעשה ידיה גרסינן, משמע לכאורה דווי ידיה שלה מקרי כיון שהקרן שלה ולא של בעל, הרי כבר חלקו עליו ר"ת ותוס' רי"ד

תרנ"ז (א) בדינו. כלומר מוליד ומביא מעלה ומוריד (מג"א סק"א). וכתב הפמ"ג (א"א סס), אף שאינו בקי ממש בנענועים ככס' תרנ"א. וראיתי בפסקי תוס' פ"ק דערכין (אות ה') וז"ל, קטן היודע מקום שמנענעין בו בזהוד ובאנא מחלה וסוף, חייב בלולב, עכ"ל. אכן כבר כתב שם המג"י שלא נמצא כן בתוס'. גם כמובן עוד שם בפסקי תוס', ויוצא בשל אביו אם הקנה לו, מלבד ציו"ט ראשון, עכ"ל. ולא הצנתי, דלמה צריך קנין בשאר הימים. ועוד, אם הקנה לו למה לא יצא ביום ראשון. ואף שביום ראשון אמרינן בגמרא (מו: ו) ולקמן (ס' תרנ"ח סעי' ו') שלא יקנה אדם

לולבו לבנו קטן, זה דוקא קודם שיצא בו, אבל אחר שיצא הוא יכול להקנות לבנו. דאף דקטן אין יכול שוב להקנות לו, הא בשאר הימים יוצא בלולב שאינו שלו. ודע, שמש"כ המג"א דלא בעינן רק שידע להוליך ולהביא ולא לנענע חייב בלולב, הוא מירושלמי הביאו בהגהת מיימוני (פ"ו אות ר'), וגם המרדכי (ס' תשס"ג) כתב כן בשם הירושלמי דפרקין. אכן עיינתי בירושלמי ולא מצאתיו, לא בפרק לולב הגזול ולא במקום אחר: (ב) חייב. המהרש"ל כתב שאינו נראה לו, דהא בגמרא (דף מב.) אמרינן רק חייב בלולב, ולא קאמר חייב לקנות לו לולב כמו בתפילין. והטעם פשוט, שאין צריך לקנות לו לולב בפני עצמו, כי לאחר שיצא בו אביו יתנו לבנו לנכר עליו, מה שאין כן תפילין. וכתב עליו הט"ז (סק"א), ואינו יודע מאי קשיא ל', דזה מיירי ממי שידו משגת לקנות לבנו לולב א' יעשה כן, כדי שגם בנו יכול לנכר בשעה שהצבור אומרים הלל, שזו יותר טוב ממה שינכר אחר כן, עכ"ל*. ובמכ"ה לא ראו שכבר עמדו החוס' על זה בערכין (דף ב:), וכתבו שם בחירוק א' בדברי מהרש"ל דיוצא בשל אביו, ע"ש²: (ג) לו לולב. כתב הט"ז (סוף סק"א), ובסימן תרנ"ח סעיף ו' משמע שאפילו קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות מנכר על הלולב, היינו שלא מנכר החיוב לחנכו אלא אם יצאה לעשות כן, עכ"ל. ומהו רזה לפסוק בפמ"ג (א"א סק"א) דבידוע לנענע חייב לקנות לו לולב, ובאילו יודע לנענע נותן לו אביו לולב שלו לנכר עליו, מטעם חיטוך. ולא נלענ"ד כן, דהא בגמרא (שם) אמרינן דוקא היודע לנענע חייב בלולב, אבל פחות מכן לא, די"ל דכיון דטעמא משום חיטוך הוא כל שאינו יכול לחנכו כסדר שחקנו חכמים לא תקנו חכמים חיטוך כלל, דהם אמרו והם אמרו. דאם יחנכו לטול בלא נענוע, אדרבא אחי למסרך כן. וכמו כן לא תקנו חנוך בקטן לסוכה, היכא שאינו יכול לישן שם ע"י שקורה אמה אמה, אע"פ שהיה אפשר לחנכו לאכול שם, דבשעת אכילה אמו עמו. ומה שהביא רא"י מסי' תרנ"ח, שם איירי בקטן שידוע לנענע, דמאן נימא לן דקטן פחות מעט מכן שם אינו יודע להוליך ולהביא להעלות ולהוריד הלולב. אבל באינו יודע לנענע, י"ל דאינו מחויב כלל לחנכו. וגדול מזה כתב המהר"ל, דחיטוקות שאין יודעין לנכר מנענעין הלולב ודיו, משמע שראוי לנענע קודם שידע לנכר: (ד) בדי לחנכו. אם יוצא ידי חיטוך היכי שאין הקטן מקיים המצוה כדינו רק שאין מרגיש בזה, כגון שביום ראשון יתן לו האב לולב שלו במתנה, ומבטל המתנה בלבו למען ישאר שלו, ומשום ברכה לבטלה ליכא דהא להתלמד שרי, כבר כתבתי בחדושי (מו: ד"ה ואמר רבי זירא) שאסור לעשות כן, וישבתי בזה ג' מיתרות דר"ז, ע"ש. ועיין מש"כ ס' תרנ"ח

עיטורי משה

ס' תרנ"ז (א) וכ"כ (כהנ"ל) בערוה"ש סעי' ב' וכ"כ במ"ב ס"ק ד' (ועיי' בביה"ל ד"ה אביו חייב לקנות לו). (ב) עיי' מש"כ בערוך לנר דף מ"ב ע"א ד"ה אביו לוקח לו תפילין שמבאר הלכה זו. (ג) וכן הו"ד במ"ב ס"ק א'. (ד) ועיי' משכתבו שם בהערה י"ג וי"ד.

ורשב"א וריטב"א. והוכיחו מהא דמתרין דמעשר מצי נשא, שמעשר שירשה קרינן בו מעשרו, וכן מוכח דעת הרמב"ם (פ"ה מהלכות מ"ש הל' י"א) ע"ש, דמוכח דאפילו דין שותף אין לאשה בנכסי' עם בעלה אלא הכל לבעל, שהרי שותפין פודין זה לזה בלא חומש. ואלא אשה שירשה מעשר שני, אי לאו דממון גבוה הוא היה צריך הבעל להוסיף חומש כשפודהו, דמעשרו קרינן ביה. ואפשר דאפי' רש"י מודה דלפי מסקנא דרבנא הדין כן, רק דהמקשן דהקשה ואלא בוזי דידה ומעשר ידיה, הו' ס"ד דאפשר לומר כיון שהקדש שלה מקרי שלה. אבל לפי מה דמסיק רבא באמת אמרינן דהכל נקרא על שם הבעל. ובה מתורין מה שהקשו הראשונים על רש"י שם. ועכ"פ אפי' יחלוק רש"י, כיון דרוב הראשונים הכי ס"ל, דכל קנין האשה אפי' היכי שהוא אוכל פירות בלבד מקרן שלה, מ"מ מקרי של בעל הכי נקטינן. והטעם כחב החוס' ר"ד שם, כיון שאין לה זכות בהן כל ימי חי' לא מקרי שלה. ולכן אם אשה נשואה קנתה לולב, ממנה שניתן לה במתנה או ממנה שירשה או ממוחר מעשה ידיה, נ"ל שאינה יכולה לברך עליו, דלא קרינן בו לכס שהרי הוא של בעל. ומ"מ משכחת שחטול לולב ותברך עליו ביום ראשון, כגון שנתן לה בעלה במתנה, דבזה קנתה לגמרי כיון שהוא בזה אינו אוכל פירות כדאמרינן בב"ב, וכן פסק ג"כ באה"ע (סי' פ"ה ס"ו). וכן ככתב לה הבעל דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן. אבל שחברך על לולב של אחר שניתן לה במתנה, לא משכחת אלא כשאמר לה הנותן הרי לך לולב זה ללאה בו ע"מ שאין לבעליך רשות בו, דבזה ג"כ קנתה כדאמרינן שם (סי' י"א). אבל אם נתן לה סתם ע"מ שאין לבעלה רשות בו, ולא פי' לצורך ללאה בו, לא מהני דבזה אינו שלה רק של בעל כדאמרינן שם. וכן אם אמר ע"מ ללאה ולא אמר ע"מ שאין לבעליך רשות בו, מ"מ לא קנתה, אע"פ שפרט הצורך שנתן בשבילו כמש"כ הש"ך והט"ו ציו"ד (סי' רכ"ב) ע"ש. ולכן ע"כ צריך לפרט שלצורך גטילה נותן לה, וגם ע"מ שאין לבעלה רשות בו. ולכן לא מוכל לברך על של קהל, אף שהאנשים מברכים על של קהל כמבואר סי' תרנ"ח, דמסתמא כן כוונתם כשיטול כל אחד יהיה שלו, מ"מ גבי אשה לא מהני זה שהרי צריכה לקבל המתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בו וע"מ ללאה, וזה ודאי אין כוונת קהל הקונים. ולכן אין לה תקנה לברך על של קהל אלא אם בעלה יתן אותו לה במתנה, כיון ששעט גטילה הוא שלו יכול ליתן במתנה לאשתו, אבל בלא"ה כשתברך על לולב ביום ראשון הוי ברכה לבעלה. ואין להשיב, הא מה שהבעל אוכל פירות מנכסי אשתו אינו אלא מדרבנן אבל מדאורייתא לא, וא"כ מן המורה הס שלה כמש"כ הריטב"א בקידושין שם, וא"כ אחתי מוכל לברך על לולב של אחריים שנתן לה במתנה או שקנתה מנכסי מלוג שלה, כיון שמדאורייתא הוא שלה לכס קרינן ביה, דהרי כבר כתבתי סי' תרמ"ט ס"ק ה' דברי השע"מ, שהוכיח מהא דחרומה טמאה פסולה דאפי' הוי שלה מדאורייתא ומדרבנן לא, מ"מ לא מקרי לכס. ולא דמי לגזל מפני דרכי שלום, דהאם אינו יוצא בדיינים, משא"כ הכא שהבעל יכול להוציא פירות צדיקים הוי שלו, וממילא "לא יצאה אפילו מדאורייתא. ולפי זה, צריך לומר שלא ליתן

תרנ"ח

דיני לולב ביו"ט ראשון. ובו ט' סעיפים:

א מן התורה אין מצות לולב (א) הוי' למקדש אלא יום ראשון, וחכמים תקנו שיהא ניטל בכל מקום כל שבעה:

לולבו במתנה לאשה נשואה, אלא בתנאי שאין לבעלה רשות בו ושיהיה לה ללאה בו. *דאל"כ, לא בלבד שהיא מברכת ברכה לבעלה אלא גם לו זיק הדבר. שהרי במתנה ע"מ להחזיר צריך להחזיר לבעליה במתנה כמבואר ברמ"א סי' תרנ"ח ס"ה, וא"כ חזרת האשה לבעליה אינו חזרה כיון שאינו שלה אלא של בעל, ואם החזירה האשה מ"מ אינו צריך רק שאול מהבעל, ולא יכול ליתן במתנה לאחר וגם אינו יכול ללאה בו כדינו ביום שני, כמש"כ לענין קטן שם ס"ק י"ח, ולכן צריך להזהר בזה ' : ולענין עבדים, ודאי מן הדין פטורים כמו נשים, ואינם שכיחים אצלנו לדון עליהם אם הכניסו עצמם ג"כ בחיוב כמו נשים. ולענין

הלכה, אם רוצים לטול ולברך עליו ביום ראשון לכאורה אין תקנה לזה, שהרי אין עבד יכול לקבל מתנה להיות שלו אפילו מאדון שלו כמבואר ציו"ד (סי' רס"ז ס"ב). ונתן לו אחר ללאה בו וע"מ שאין לרבו רשות בו, אף שלדעת הדרישה שהביא הש"ך והט"ו שם שפרט לאחרי צורך נותן קנה העבד, מ"מ הרי כבר חלק הט"ו על הדרישה וכתב שלא נמלא כן בשום פוסק, ורק באשה מהני זה ילא בעבד. אכן באמת נעלם מעיני כבוד הט"ו דברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות זכיה הל' י"ג), שכחצ צפי' גם לענין עבד כן. וכ"כ גם החוס' והרא"ש בקידושין שם, דאם נתן לבעד ע"מ שאין לרבו רשות בו ותלצ בו לפסח, קנה העבד. וא"כ ה"ה אם נתן לו אחר ע"מ שחלצ בו ללולב: וחזיו עבד וחזיו כן חורין, שחייב מן הדין בלולב כמו בשופר וסוכה, יש לדון כיצד יעשה. כיון שחצי הלולב של רבו וחצי של עצמו, א"כ הוי כמו של שותפין דלא יצאו כמבואר סי' תרנ"ח, כיון שאין שלו רק החצי. ולכאורה היה אפשר לומר, כיון דאמרינן גניטין (דף מא. במשנה) דעובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום א', ממנ"פ יכול ללאה בשל עצמו. דאם יום ראשון של חג הוא יום של עצמו, הרי הלולב שלו, ואם הוא יום של רבו, עבד גמור הוא בלוחו יום ופטור לגמרי. אכן זה אינו, דאף דלענין ממון הדין כן מ"מ לענין איסורא לא דינינן כן לרובו ביום של רבו כעבד גמור, כדאמרינן שם (דף מב.) נגחו שור יום וכו' איסורא לא קאמרינן, ע"ש. וא"כ אם יום א' הוא יום של רבו, אין תקנה לבעד אלא שיקנה לו אחר לולבו ע"מ ללאה בו וע"מ שאין לרבו רשות בו. רק שלפמ"כ החוס' (ד"ה יום של רבו לרבו) והרא"ש שם, דין זה דיוס של רבו קנינו לרבו אינו רק לפי משנה ראשונה, אבל למשנה אחרונה, כיון דכופין לרבו להוציאו לחירות גם ביום של עצמו מעשה ידיו שלו, וכ"פ ג"כ ציו"ד (סי' רס"ז ס"ב), וא"כ ה"ג יוצא בלולב של עצמו. אלא שלפי שמדאורייתא הוא עבד ואינו שלו, רק שמדרבנן הוא שלו, ולדעת הרמב"ם וסיעתו אינו יוצא בזה כמש"כ סי' תרנ"ח ס"ה, לכן יש לחוש גם בזה שיקנה אחר לולבו ע"מ שאין לרבו רשות בו, גם לחזיו עבד וחזיו כן חורין, כנלענ"ד: **תרנ"ח** (א) הוי' למקדש. ראיתי לתקור אף הדין ביירושלים בזמן הזה, אי ניטל מן התורה בו כל ו'. והנה כבר כתבתי בחדושי סוכה (דף מא. רש"י ד"ה במדינה) דאם ירושלם יש לו דין מקדש לענין לולב, בזה פליגי רש"י והרמב"ם. דלפי מש"כ רש"י שם ירושלם יש לו דין גבולין. אכן הרמב"ם בפי' המשניות שם כתב דירושלם יש לו דין מקדש, ומדכריו כחטרו אין הכרע. אכן מדכתב בפי' המשניות בפי' דיש לו דין מקדש

עיטורי משה

(ה) עיי' במדור הערות מכת"י. (ו) עיי' במדור השו"ת. סי' תרנ"ח (א) עיי' בפי' רבינו מנוח (הנדפס ברמב"ם הוצאת פרנקל) הלי שופר פ"ב ה"ח שכי' שם וז"ל, נרי לדעת הרב דמקדש קרי לכל ירושלים וכו' שהרי בלולב כתוב ושמתם לפני ה' וכו' וכשתדקדק (בתלמוד) כל הכתוב לפני ה' בכל ירושלים הוא וכו', עכ"ל. ועיי' במכתם (סוכה מא. ד"ה ובמדינה) שפי' הסוגיא כמו הרמב"ם דמקדש ה"ה ירושלים. וכן דעת הסמ"ג (עשין מ"ד, ק"כ ע"ב) כמ"ש במגדל עוז בהל' שופר הנ"ל ובביאור רא"מ על הסמ"ג. ועיי' במש"כ הגרי"פ פערלא בספר המצות לרס"ג במילואים (סי' ה' הוי' רל"ד ד"ה ולכן) מה שמקשה לדעת הרמב"ם. (הערה מאת ר' חיים פריימן שליט"א, נין הרב המחבר זצ"ל).

ילמד סתום מן המפורש. וכן כחב ג"כ הערוך ערך גבל, ע"ש. וממה דלא קחשיב נטילת לולב כל ז' כהדי מעלות דלפנים מן החומה (בפ"א דכלים) אין ראוי נגדו, שהרי גם במעלות דמקדש לא קחשיב. ועוד, דכלא"ה יש עוד מעלות דלפנים מן החומה דלא קחשיב, כמש"כ הר"ש שם. גם כחבתי שם, שצירושלמי צר"ה (פ"ד)

ובסוכה (פ"ג) מבואר דשמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים קאי על ירושלים, הרי מפורש כדעת הרמב"ם.

ושגם משמעות הכתוב כן, דהא גם במעשר שני כחב ואכלת לפני ה' אלקיך שנאכל בירושלים, הרי שגם ירושלים מקרי לפני ה' אלקיך. וכן משמע ג"כ לשון המשנה, דקאמר במקדש שבעה ובמדינה יום א' משחרב ביהמ"ק וכו', משמע בפ"י דמקדש אחד וביהמ"ק אחד. ובזה מיושב ג"כ מה שהקשו בשם חכמי ארץ ישראל אשיטת הרמב"ם, במה דס"ל דמקדש גם ירושלים בכלל, א"כ מה פריך ביומא (דף כא). פתח במקדש וסיים בירושלים. ולפ"ז א"ש, דשם נאמר עשרה נסים נעשו בציהמ"ק, ובכלל בית המקדש ודאי ירושלים אינו. ומעתה יש לבאר אם גם בזמן הזה יש לירושלים דין זה, וזה תלוי אי קדושת ירושלים קדשה לעמיד לבא. והנה גם בזה יש פלוגתא בין הראשונים, לדעת הרמב"ם (פ"ו מהלכות בית הכמירה הל' י"ד) קדושת העזרה וירושלים קדשה לעמיד לבא, והראב"ד שם חולק עליו מדאמרינן בכמה מקומות דאם אין מקדש ירקב. אכן כבר מ"י המג"א קושא ז"ו (בס"י תקס"א סק"ב), דטעם דירקבו הוא משום דמעשר שני אחקש לבכור, ובכור בעי מוצא דוקא, ע"ש. ולא ידעתי למה כתב מעצמו כן, מאחר שהרמב"ם עצמו גילה דעתו כן (רפ"ב מהלכות מעשר שני). וכבר כתב המג"א שם שרוב הפוסקים הסכימו עם הרמב"ם. ולפ"ז יש לדון לולב נטל בירושלים גם בזמן הזה כל שבעה מן החורה, חוץ משבת. דאין לומר דשאינו לולב דכחב ושמחתם לפני ה' אלקיכם, וכו' ע"כ כל שמהה כיון דהמקדש חרב, דזה אינו דא"כ גם מזה ושמחת בחגיך לא ינהיג שם, אע"כ דשמחת מזה לא בטלה וניהיג גם בזה"ל. וראי' לזה, דאל"כ למה לן הקישא דמעשר שני לבכור, הא במעשר שני ג"כ כחב ואכלת שם וגו' ושמחת אהה וביתך. אע"כ דמכא ושמחת לא ממועט בזה"ל. וגם אין לומר, אחרי אשר מיעט קרא מעשר שני בזה"ל ע"י הקישא לבכור, א"כ ילפינן גם לולב מיני' או מבכור או מבכורים שאין נוהגין בזה"ל בירושלים, אף דלפני ה' שייך גם עמה, דזה אינו. דאיכא למיפריך מה לבכור ומעשר שני ובכורים שכן טעונים הבאת מקום, שע"כ צריך להוליקם לירושלים, משא"כ לולב שאינו מחויב להוליקו לירושלים. ועיין במכות (דף יט.), דמשמע דרק ע"י ששוא מעשר שני לבכור לענין חיוב הבאת מקום ילפינן מהדדי. ועוד, כמו דפריך שם מה להזד השוא שבהן שכן יש בהן זד המוצא, וכתבו החוס' (שם ד"ה מה להזד השוא) דאיכא למיפריך שכן אסורים לזרים, כמו כן איכא למיפריך שלא נילף לולב מכולהו דמה להנך שכן אסורים לטמאים, משא"כ לולב שנהיג אף בטמאים. וכיון דליכא למילף לולב מינייהו, ולפני ה' שייך גם בזה"ל דקדושת ירושלים שהוא ע"י השראת השכינה לא בטלה כמש"כ הרמב"ם, א"כ מוכח דמזה לולב נוהג גם עמה בירושלים מן החורה כל ז'. ויש נפקותא לענין כמה דברים, לא בלבד לענין ספק כל הידי שמקילינן

בשאר הימים מטעם ספק דרבנן להקל שאין להקל כן בירושלים, אלא גם לענין הפסולים שהוכשרו ס"י חרמ"ט בשאר הימים, לפענ"ד יש להחמיר, כן בירושלים לפי מש"כ הריטב"א (ר"פ לולב הגזול) בשם הרמב"ן, שכולן נוהגין במקדש כל שבעה, וא"כ ה"ה ג"כ בירושלים לפי הנצות הנ"ל. ולא ראיתי לאחד מפוסקים ראשונים

ואחרונים שהזכיר דבר מזה, אשר הוא ברור לפענ"ד. ומי שזכה לדור בירושלים עיה"ק חוב"ב, יכוון לקיים

מזה נטילת לולב כל ז' בספק אי מדאורייתא אי מדרבנן, שלא לעבור על צל חגרע ובל חוסיק, עיין ברמב"ם (פ"ב מהלכות ממרים הל' ט.). ואפי' לענין לולב שאלו יש נפקותא, לפי מה שהוכחתי בחדושי (כט: תוד"ה ד"ה בעינן באל"ד ומימא וכו') מדברי החוס' סוכה (דף כט: ד"ה בעינן ודף מג: ד"ה והביאו, דס"ל דמקדש בעינן כל ז' שלם להוציא שאלו, וכנגד דעת הריטב"א (ר"פ לולב הגזול), א"כ הוא הדין לירושלים בזמן הזה למי שרוצה ללכת שיטת החוס'. אלא שראיתי בשו"ת רדב"ז ח"ב (ס"י תרל"ג) שכתב, שמה שנוהגין עמה לפדות מעשר שני בירושלים היינו מפני שקבלה בידם ששכונת היהודים אינו בחוץ ירושלים המקדש, אלא בחוץ ציון שלא נתקדש בקדושת ירושלים, וכיון דכללו הכי לשיטת הראב"ד בטלה עמה קדושת ירושלים, סמכו עליו בזה, ע"ש. וא"כ לפ"ז גם לענין לולב יש לומר כן, דנטילתו בשכונת היהודים ובצית הכנסת שלהם שבירושלים אינו רק מדרבנן, דהו"ל כעין ס"ם. שמה הלכה כראב"ד, ואם חמא לומר כרמב"ם שמה מקום זה לא נתקדש. אכן לפי מש"כ הרדב"ז שם, מוכח ממה דאמרינן בתוספתא שאין מקיימין קברות בירושלים חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה, שקברי צ"ד שהם ג"כ ציון, וקבר חולדה שהוא בראש הר הזמרים, הם מקומות שנתקדשו בקדושת ירושלים, ע"ש. וגם מקום המקדש, משמע בכל מקום שהיה בחוץ ירושלים. וכן פשיטא להו גם להחוס', כדמוכח ממה שהקשו בפסחים (דף סו.) אמה שחובב לו צמרו הרי ירושלים אינו רה"ר, ע"ש, ודלמא הוצרכו כן מירושלים עד המקדש, אלא ע"כ דפשיטא להו דמקום המקדש היה בחוץ ירושלים. ולכן מי שנטל לולב סביבות מקום המקדש, או אצל קברי צ"ד וקבר חולדה, גם בזמן הזה מקיים מ"ע דאורייתא כל ז' לפי מה שהוכחתי, וצריך להחמיר שם בכל החומרות של יום ראשון. ועכ"פ לא יטלו שם על דעת שמקיים מזה דרבנן, שהרי להרמב"ם עובר בזה צל חגרע כנ"ל, אלא יטלו בכוונת ספק אי דאורייתא אי מדרבנן, כנלענ"ד. ובדאי חכמי ירושלים אין צריכים לי ולהוראתי, מ"מ הנלענ"ד כתבתי להלכה: (ב) ואסור. בסיומן תקפ"ח (סעי' ה') הביא רמ"א בשופר שאסור לנטל כ"א לצורך גופו ומקומו, וא"כ כאן נמי שרי לנטל הלולב לצורך גופו ומקומו (ט"ז סק"ג). וכתב עליו הפמ"ג (משב"ז שם), ולא הבנתי, דשופר בשבת לא הוקצה למזה, עיין מג"א ס"י תקפ"ח (סק"ה), משא"כ לולב בשבת חוץ ז'. ואפשר אפילו בשבת יו"ט ראשון הוקצה לכל ז' דאסור גופו ומקומו דוקא כלי שמלאכתו לאיסור החירו למקומו, משא"כ אברים אסור אף לגופן ומקומן אם לא יחדשו לך. ועיין ס"י ש"ח במג"א אות י"ב, וז"ע, עכ"ל. וכדומה שיש חסרון, וכוננו נ"ל להקשות ב' קושיות. הא'. דאין זה דומה לשופר, דשופר לא שייך הוקצה למזהו כיון שעדיין לא התחיל חיוב המזהו,

מדרבנן, ואין בעין לם דאורייתא, עכ"ל ע"ש י' (ו) בלולב של חבירו. אם אין האיש בנינו ונמנה האשה הלולב לאחד מאחיו או קרוביו במתנה, נ"ל דלא יא"א דשם נחא ל"י למוכרו על יום ראשון, ולמוכרו נ"ל דשרי, דזמן לאדם שלא בפניו, מיהו אם אדם חשוב הוא דילא ב"י מלחא

למכור האחרון שרי, דאמדין דעמי' דניחא ל"י (מג"א סק"ג), והאלי' רבה (אות ד') כתב, אפילו לא ילח ב"י מלחא למכרו מ"מ יא"א אותו שנמנה לו האשה, דמסתמא אין הבעל מקפיד בזה, ומכ"ש כשהיא נשאת ונותנת תוך הבית, וכ"כ ג"כ הפמ"ג (א"א שם). ולענין ד"ע, בין מה שמחיר המג"א ליתן במתנה בזילא

ב"י מלחא למכור, בין מה שמחיר האלי' רבה באשה נשאת ונותנת בתוך הבית, ובין מה שמחיר המג"א למכור בלא זילא, שרי לעיל (סי' תרמ"ט סעי' ה') פסק הרמ"א דמותר לטול לולב של חבירו בלא דעת חבירו בשאר הימים, דניחא ליה לאינש לקיומא מזה בממוניה והוי כשאלו, ע"ש. הרי דלא הוה רק בשאר הימים, אבל לא ביום ראשון, וכ"כ ג"כ המג"א וט"ו (באו"ח סי' י"ד). ואע"ג דמסתמא נחא ליה, וכשודע לו מחל למפרע, אעפ"כ לא הוה לטול למתנה ולהודיע אח"כ, כיון שבשעת נטילה אכתי לא ידע א"כ לא הקנה לו, ולא הוה שלו בשעת נטילה אלא כשאלו, והשתא לפי המבואר (בסי' שס"ו) שאין האשה יכולה לזכות משל בעלה לאחרים בלא ידיעתו, ואפילו באשה הנושאת ונותנת מבורר ביו"ד (סי' רמ"ח) שאם השכירה מלמד לבנה שהבעל יכול למחות ע"ש, הרי שאין לאשה רשות למכור או ליתן מנכסי בעלה, וא"כ, מה בכך שמסתמא נחא ליה שחמכור לולבו או תתן אותו לקרוביו, מ"מ כיון שבשעת נטילה לא ידע שיקנה הרי נטלו לולב שאינו להם, דמ"ש אם האשה נתנה להם או אם נטלוהו מעצמם דאמרינן נחא ליה למיעבד מזה בממוניה, ואעפ"כ אינו יוצא ביום ראשון. וא"כ הוא הדין אם נתנה או מכרה האשה, כיון שאין הלולב שלה שחולק ליתנו במתנה, א"כ בשעת נטילה לא היה שלהם. ועיין במג"א ס"ק זה כמה שחילק בין קידושין ללולב, וביאר דבריו במחצית השקל, דנראה שהוא עצמו ס"ל חילוק זה, דלא אמרינן יא"א למפרע במתנה על מנת להחזיר, ולכן נ"ל, מי שנטל ביו"ט הראשון לולב של חבירו שנמנה לו אשתו בלא ידיעתו, אפילו שמע אח"כ ונמרה, מ"מ צריך לחזור ולטלו ואפילו בברכה, דנטילה הראשונה לא היתה נטילה כלל. ועיין ס"ק כ"ד שביארתי שם, והבאתי ראיה מדברי רמ"א הג"ל דלא מהני מחילה למפרע ללאות נז. ודבר זה נעלם במכ"ה מהרב בעל שער אפרים בשו"ת (סי' ב'), שהקשה שם אמה דאמרינן סוכה (דף ג') דלא יקצץ ישראל הושענא, דתסם עכו"ם גוזלי ארעמא מינה, דמה בכך הא נחא ליה לאינש למיעבד מזה בממוניה. וא"כ הגזול ודאי היה נחא ליה שישראל אחר יעשה מזה בו, ע"ש שהאריך, ולפי דבריו לא קשה מידי, דניחא ליה למיעבד מזה לא שייך רק לענין דלא הוה שאלא שלא מדעת דלא להו גזלן, אבל ביום ראשון דבעינן שלו צריך דוקא שיתן לו במתנה, כדמוכח מהא דסי' תרמ"ט וכמ"כ המג"א והט"ו בסי' י"ד. ואין

משא"כ בלולב כיון שהוקצה למתנה אסור לטלטלו לצורך גופו. והב"י דגלמחא שופר דכלי הוא כמ"כ המג"א (סי' ש"ח), מותר לטלטל לצורך גופו ומקומו, משא"כ לולב דלאו כלי הוא כמ"כ החס"י (ריש פרק לולב וערכה ד"ה טלטול בעלמא הוא), א"כ הוה כמו אגנים שאסור לטלטלם אפילו לצורך גופו ומקומו. והנה

אקושיא ראשונה י"ל, דאף דלצורך גופו מותר לטלטל לא שייך כיון דאסור בהנאה, מ"מ שייך לענין לצורך מקומו. ועוד, אפילו לצורך גופו שייך, דהא אינו אסור בהנאה רק לענין אותו דבר שעומד הלולב נסתם להכי דמזה הוקצה, אבל לדבר שאינו עומד לכך לא. דהא מטעם זה

מותר להרים באחריו ולא בהדס, כדאמרינן בסוכה (דף לו:). וא"כ לולב מסתמא עומד לכבוד הבית ולהניף בו, ומזה הוקצה, אבל לא לסמוך בו הקערה וכדומה, וא"כ שייך היסור לצורך גופו ג"כ. ואקושיא ב"י י"ל, דמכל מקום איכא נפקותא דמותר לטלטל לולב שיחדו להיות כלי קודם יו"ט, כיון להניף בו, דכזה חשיב כלי ומותר לטלטלו בשבת כמבואר (סי' ש"ח סעי' כ"ג). ואף דאסור להניף בו בשבת שבתוך החג משום דהוקצה למתנה, מ"מ לטלטלו לצורך מקומו או לצורך גופו לדבר שאינו עומד לק, כיון לסמוך בו הקערה, מותר כיון דכלי הוא כמו בשופר י' (ג) דראוי להריח. הט"ו (סק"ד) פ"י, דראוי להרים אם יש לפניו פרי אחר שראוי לברך עליו, אבל בפני עצמו על אחריו לא, דספק ברכה הוא כמבואר (סי' תרנ"ג סעי' א'), ואפילו בשבת. אבל המג"א (סק"א) פ"י, דבשבת לכו"ע מנרך על אחריו לבד, ולשיטתיה איל לפמ"ש"כ (סי' תרנ"ג, ריש הס"י). אכן כבר כתבתי שם (סק"ב) שיש להחמיר בדעת הט"ו, וא"כ לא יטלטל אחריו בשבת אם אין לו פרי אחר שיכול לברך עליו ברכת הרים, כדי שלא יהא ספק ברכה: (ד) דמוליד ריחא. המהרש"ל (יש"ש פ"ב דיני' סי' ל"ד) חולק על רמ"א, וס"ל דמותר כיון דאינו מכוין להוליד ריח בגג. אבל המג"א (סק"ב) וכן האלי' רבה (אות ג') הסכימו עם רמ"א, ומרע קושית המהרש"ל, ע"ש. וכתב המג"א (שם, בסוף), דאם היה מאחמול על הבגד מותר לתנו ביו"ט עליהם, עיין סי' ש"כ ס"ה, עכ"ל. ומטעם זה כ"ג המהר"ל, דנהגו לחזור ולתנו לנעורת פשתן שנטל ממנו, שכבר קלט הריח מעיו"ט, ואינו מריח יותר בשביל כך. ושכנה"ג כתב, דכשנכרך בנעורת פשתן מעיו"ט מותר לכרכו ביו"ט בסודר נקי ע"י הפסק הנעורת. וכתב עליו האלי' רבה (אות ב') ולא מסתבר, דאם הריח הולך דרך הנעורת לסודר אכתי מוליד הוא, עכ"ל. ומטעם זה נ"ל ג"כ, דאף שמבואר (בסי' תרנ"א סי' ד') שצריך לחבר האחריו ללולב בשעת נענוע, מ"מ יוסר הרבה בשינוי יו"ט הראשונים שלא לדחוק האחריו אל הלולב, דבכל מוליד בזה ריח האחריו בלולב וערכה, וזה אסור לדעת רמ"א ומג"א אף שאינו מכוון להוליד ריח: (ה) ביום ראשון. כתב הגר"י יוסף (אות ד') בשם הרב מתנה אפרים, לדעת הרמב"ם וסיעתו דבברי דאף דקני מדרבנן לא מהני ללא ריח דאורייתא, הוה דקני אחריו למתנה ופרעי לאחר החג לא יאות עבדי, דכל כמה דלא יהיב דמי לא קנאו אלא

עיטורי משה

(ב) ובמ"ב ס"ק ד' פסק כשאר אחרונים דחולקין על הט"ו וסוברים דאסור בטלטול אף לצורך גופו ומקומו וכ"כ בערוה"ש סעי' ו'. וכ"כ בכה"ח אות ג'. (ג) ועי' מ"ב ס"ק ז' דמביא דלדעת האוסרים משמע אף באינו מכוון דהוה פסיק רישא ויש מקילין (באינו מכוון). וכתב דבשעה"ד אפשר דיש לסמוך על המקילין, ע"ש ובשעה"צ שם. וכ"כ בכה"ח אות ח'. ועי' בערוה"ש סעי' ו' דאף דאינו סובר לאסור מטעם פסיק רישא מ"מ כתב דיש להחמיר, ע"ש. (ד) ובמ"ב ס"ק כ' דכן נכון לעשות לכתחילה. ובכה"ח אות י"ד כ' דהרובה לקיים המצוה כתקונה יש לו ליתן המעות ולמשוך הדי' מינים מיד המוכר מעיו"ט, כדי שיהיו קנויים לו מדאור ומדרבנן לכו"ע. ובערוה"ש סוף סעי' ט"ז כתב (אחרי שבביא דברי המתנה אפרים) דאין ספק דמועיל משיכה כדי לקיים דאורייתא (היינו אף בלי נתינת ממון). ועי' חיים וברכה אות רפ"ז שמפלפל בזה באורך. (ה) הו"ד במ"ב ס"ק ח'. אכן בשעה"צ ס"ק י"א כתב דאינו סובר כרבינו בזה (דלברך שנית) אלא שיש ליטלו בלי ברכה, ע"ש. וכ"כ בכה"ח אות י' (דיש לחזור וליתן בלי ברכה). ובערוה"ש סעי' ט"ז כתב דבדואי תוכל לעשות כן ויצא, ע"ש.

להביא רא"י לפסק המג"א דאשה יכולה לחת במתנה, ממה דפסק רמ"א באהע"ז (סי' כ"ח סי"ט) דאם שאל מאשה כלי וקדש בו חוששין לקדושין, אע"ג דמה שקנתה אשה קנה בעלה, מסתמא בעלה נחא ל' למיעבד מזה בממוני' כמש"כ שם בחלקת מחוקק, וא"כ ה"ג גבי לולב, דזה אינו לפי חילוק המג"א בעצמו כאן. דהחם לא בעינן רק שלא יהיה הנאת כלי גזל ביד האשה, וכיון שהבעל מסתמא מוחל אח"כ כשיודע לו ליכא גזל. אבל הכא בעינן לכס בשעת נטילה, וכיון שהבעל לא ידע אז מי הקנה לו. ולכן נלענ"ד דלא יצא: (ז) **בבתחלה**. המג"א (סק"ג) הוכיח מהא דשואל כלי מחבירו לקדש בו אשה, דאמרינן מקודשת באהע"ז (סי' כ"ח סי"ט)

דאמרינן מסתמא נתן לו במתנה ע"מ להחזיר, אם כן ה"ה באתרוג אם השאילו ללאת בו הו"ל כאלו נתנו לו במתנה ויצא, וכמו דאמרינן ג"כ לעיל (סי' י"ד ס"ג) לענין טלית שאולה. והאל"י רבה (אות ד') הקשה עליו, שהרי בס' תרמ"ט (ס"ק ט') כתב דלא יצא, ואפשר שיש שם ט"ס, עכ"ל. ולא הנחנו, דאדרבא שם כתב ג"כ כמו כאן דיצא. שהרי כתב, עיין סי' י"ד כ"ש כשהשאילו ללאת. פי' דיצא, דכ"ש לא שייך אלא לענין אם יצא, וא"כ דעת המג"א שם כמו כאן דיצא. אבל הט"ז ושו"ת בית יעקב פסקו דלא יצא, ועיין מש"כ סי' תרמ"ט ס"ק ט"ו א': (ח) על מנת. ואם אמר הרי לך במתנה ותחזירה לי ולא אמר על מנת, לא מבוחר בפוסקים. ולכאורה יש לדון דלא יצא ממה דפסקין ביו"ד (סי' ש"ה ס"ח) לענין כבור, דדוקא אם נתן ה' סלעים במתנה ע"מ להחזיר בט פדיו. אבל אם אמר ותחזירה לי אינו פדיו, דלא הו' מתנה, ע"ש. וא"ע מלאתי כן בשער המלך הלכות לולב. שוב נ"ל דיש לחלק, דהש"ך (סק"ח) והדרישה פירשו הטעם שם דלא הו' מתנה, דכוונתו שיחזיר מיד ולא גמר בלבו שעה א' לשם מתנה. והט"ז (סק"ו) כתב הטעם דהו' כחור מדבריו הראשונים ובטלם חוץ כדי דבור, ע"ש. ושני הטעמים לא שייכי גבי לולב, דכיון דנתנו לו על כוונה ללאת בו, אזלינן בחר אומדן דעתו דמסתמא הקנהו במתנה גמורה ולא חזר בו. וראיה לזה, ממה שפסק המג"א (סי' תמ"ח סק"ה) אם אמר לנכרי קודם הפסח הריני נותן לך חמצי ותחזירנה לי, מותר אחר הפסח. ושם הקשה עליו בחק יעקב מיו"ד סי' ש"ה הג"ל, דהרי לא מקרי מתנה. ומרזו ב"ר (שם אות ח') ובמחלית השקל ג"כ ע"פ סברא זו, דבחמץ מסתמא גמר ומקני, ואם כן ה"ה הכא. ובלא"ה יש ליישב קושית החק יעקב, דבכבור לא אמר לשון מתנה רק הילך ה' סלעים, משא"כ בחמץ דאמר בפירוש לשון מתנה. וא"כ ה"ה בלולב יצא כדיעבד, אפילו בלא אמר על מנת, כנלענ"ד: (ט) **נאנב**. לפי דעת רשד"ס שהבאתי ס"ק כ"ד לקמן, דבמחל יצא למפרע, ע"כ צריך לומר דמיירי הכא דלא מחל בעל האתרוג לקבל תשלומי ממון, ולכן לא יצא. אבל במחל יצא למפרע. אכן דוחק לומר דאיירי בלא מחל, כיון דנאנב מידו מה בידי לעשות עוד, ואיך לא יתראה בזה בעל האתרוג בממון. ולכאורה מזה ג"כ ראייה נגד הרשד"ס דאפילו במחל לא יצא למפרע, כמש"כ שם: (י) **לאחר זמן**. כתב

המג"א (סק"ד), ודוקא כשאמר על מנת שתחזירה לי. אבל אם אמר סתמא ע"מ שתחזירה, אפילו החזירו לאחר זמן מנחתו יצא (חור"מ סי' רמ"א סי' י), עכ"ל. וכבר העיר האלי" רבה (אות ז') בשם שו"ת בית יעקב (סי' קי"ד), שהרי פסק בס"ה דאפי' נתן סתם הו' כע"מ שתחזירה לי, כ"ש כשאמר שתחזירה ולא אמר לי. וחידק, דהתם איירי שעדיין יש לו אתרוג אחר ללאת בו שאינו מתרוקן מן המנחה, וכן מירץ ג"כ בפמ"ג (א"א שם), וכתב, דיצא מזה כאמר לי צריך להחזירו מיד ואף שיש לו אתרוג אחר, ובלא אמר לי יצא כשהחזירו אחר החג. ובאין לו אתרוג אחר, אף בלא לי צריך להחזיר מיד שאין מתרוקן מן המנחה. אכן כבר

ואח"כ יהא שלי (ז) בבתחלה, לא יצא, דהוי כמו שאול; ואם נתנו לו במתנה, מותר:

ד נתנו לו (ח) על מנת להחזירו, הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמוה מתנה; ואם לא החזירו, לא יצא אפילו נתן לו את דמיו, ואפילו (ט) נאנב מיד; וכן אם החזירו (י) לאחר זמן מצותו, (יא) לא (יב) יצא: הגה. ומותר

כתב האלי" רבה (שם) דחידוק זה דוחק, גם המעיין בחו"מ (שם) יראה דאין לפרש כלל דאיירי ביש לו אחר. ועוד, אף שיש לו אחר מה בכך, אם זה הדור יותר מסתמא רוצה בזה, כיון שאמר ע"מ שתחזירה. גם מדברי השו"ע דכאן, משמע דגם בלא אמר לי צריך להחזיר מיד. שהרי כתב נתנו ע"מ להחזירו, ולא הזכיר שאמר לי. ולכן נלענ"ד, כיון דהך דינא שאם נתן סתם צריך להחזיר מיד הוא פלוגתא בין הראשונים כמבואר בטור, דהייש אומרים שהביא דבעינן תנאי כפול ותנאי קודם למעשה ע"כ לא ס"ל דסתמא מהני כמש"כ הטור, וגם הר"ן שהביא הכ"י נראה כמסתפק בזה, לכן י"ל שגם הרשב"א (בשו"ת סי' אלף), שממנו נובע הדין בחו"מ לחלק בין אמר לי או לא אמר, ס"ל ג"כ כשיטת הר"א דסתם לא הו' כעל מנת שתחזירה לי. ואף דבקתם לא צריך להחזיר כלל, ובהחזירה צריך להחזיר, היינו כיון דעכ"פ התנה שיחזיר, אבל מ"מ לא צריך מיד. ולכן מחלק בין אמר לי או לא, דלא אזלינן בחר אומדנא. אבל לדידן דפסקין כהטור, דסתמא מהני דאומדים דעתו, באמת גם בלא אמר לי צריך להחזיר מיד, ואפילו יש לו אחר דשמא נחא ליה בזה, וכ"ש אם כבר נטלו היום שהראה שיחא ליה בו. ולכן השו"ע לא חילק בין אמר לי או לא, ודעת רמ"א בחו"מ שם כ"ע: (יא) **לא יצא**. לפי המבואר בטור וב"י, איירי כל זה אפילו לא כפליה לתנאו. דאף שתנאי שאינו כפול בעלמא אינו תנאי, מ"מ הכא לא גרע מסתמא, דג"כ לא יצא אם לא החזירו. ועיין בב"י שהביא הג"מ בשם סמ"ג, דע"מ להחזיר לא מקרי מתנה אלא"כ כפליה לתנאי. והקשה עליו בשם רמ"ך, דכ"ש אם לא כפליה דתנאי בטל ומתנה קיימת, ע"ש. ולא ידעתי למה הביא כן בשם רמ"ך, שהרי הג"מ בעצמו הקשה על הסמ"ג כן. אכן באמת המעיין בסמ"ג יראה שהג"מ שניה מלשון הסמ"ג שלפניו, שלדבריו כאלו כתב הסמ"ג על החזירו יצא, דבזה בעינן תנאי כפול. אכן לפי דברי הסמ"ג שלפניו, משמע שקאי על לא החזירו לא יצא, דזה דוקא איירי בכפל התנאי, אבל בלא כפל התנאי בטל והמעשה קיים. וא"כ דבריו הם כיש אומרים של הטור: (יב) **יצא**. הפמ"ג (א"א סק"ד) כתב, מדכתב בחו"מ כשאמר לי צריך להחזיר מיד, משמע מיד היום ואפילו כבר יצא זה הנותן היום ולא צריך לו אלא למחר, דשמא רוצה לכבד אותו ג"כ לאחרים. ואפי' בשביעי של סוכות צריך להחזיר מיד

עיטורי משה

(ו) ופי' רבינו שם דבדיעבד יצא כהמגי"א וכ"כ במ"ב שם ס"ק ט"ו וערוה"ש כאן סעי' ט"ז כתב דלא יצא (וכ"כ הערוה"ש בסי' תרמ"ט סעי' ה', ע"ש). (ז) ובמ"ב ס"ק ט"ז מביא דברי המגי"א. ובביה"ל (ד"ה לאחר זמן מצותו) כתב דלמעשה צ"ע לעשות כדבריו מכיון דכמה אחרונים מפסקין על סברא זו, ע"ש. וכן בערוה"ש סעי' י"ב הניח בצ"ע. וגר' דדעתו דגם בלא אמר לי צריך להחזירו היום. וכ"כ בכה"ח אות ל"ד דכן יש ליהרר אף בלא אמר לי (ובפרט כשאין לבעליו לולב אחר).